

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΕΣ ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ «GRAMMANOX RECORD»

Γράφει ο Μένιος Καλυβιώτης

Όπως έχει επισημανθεί κατά καιρούς σε ανάλογα δημοσιεύματα, δεν έχουν καταγραφεί με πληρότητα οι ηχογραφήσεις ελληνόφωνων δίσκων στην Ευρώπη και στη Ανατολική Μεσόγειο, που έγιναν από το 1900 μέχρι το 1922. Είναι γνωστό ότι, τέτοιες ηχογραφήσεις έγιναν σε πόλεις όπου υπήρχαν πολυπληθείς και ακμάζουσες ελληνικές παρκοκίες: Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια, Κάιρο, Θεσσαλονίκη. Οι ηχογραφήσεις αυτές είναι πολύ περισσότερες από εκείνες που έγιναν στην Αθήνα, την ίδια χρονική περίοδο. Γενικά, η περίοδος αυτή της ελληνόφωνης δισκογραφίας είναι ακόμα σκοτεινή και μόνον αποσπασματικές εργασίες έχουν παρουσιασθεί.

Αφορμή για το παρόν σημείωμα, ήταν η «ανακάλυψη» επαρκών στοιχείων για μία μικρή αγγλική εταιρεία δίσκων που ονομάζονταν «The Sound Recording Co. Ltd.». Η εταιρεία αυτή το 1910, έκανε ηχογραφήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Μεταξύ των τραγουδιών που ηχογράφησε, περιλαμβάνονται και ελληνόφωνα. Οι δίσκοι της κυκλοφορούσαν με την ετικέτα «Grammavox Record». Μέχρι σήμερα, δεν έχει γραφεί κάτι γι' αυτήν στην ελληνόφωνη βιβλιογραφία. Ας δούμε όμως με λεπτομέρειες τι ακριβώς έγινε.

Βρισκόμαστε στο 1910 και ο ανταγωνισμός των εταιρειών δίσκων είχε φουντώσει για τα καλά. Με αφορμή την εμφάνιση της «The Sound Recording Co. Ltd.» στην Ανατ. Μεσόγειο, ο Karl Friedrich Vogel (1874-1929) διευθυντής του υποκαταστήματος της αγγλικής εταιρείας Gramophone Co. (Italy) Ltd. στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, έγραψε ένα γράμμα προς την μητρική Gramophone Company στο Λονδίνο. Βρίσκεται στα αρχεία

της EMI στην Αγγλία και έχει ημερομηνία 28 Μαΐου 1910: «Αλεξάνδρεια 28 Μαΐου 1910

Αγαπητοί Κύριοι,

Η Sound Recording Company Ltd. Οδός Swallow 19, Piccadilly, Λονδίνο, έκανε πριν ένα μήνα ηχογραφήσεις στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο αραβικών τραγουδιών, και ο ηχολήπτης κ. Μάρτιν και ο βοηθός του μετέβησαν στη συνέχεια στη Συρία και θα πάνε πιθανότατα και στην Τουρκία.

Ευτυχώς, δεν κατάφεραν να αποκτήσουν τους καλούς μας τραγουδιστές, καθώς τους ακολουθούσαμε βήμα-βήμα. Μερικές ημέρες πριν, έφτασαν 6 κιβώτια με αγγλικούς δίσκους, τους οποίους είδαμε στο τελωνείο. Οι δίσκοι έφεραν μια σκούρα μπλε ετικέτα με το όνομα Grammavox ως σήμα.

Στο τελωνείο η αξία δηλώθηκε ως Sh.1/3. pro records. Ο ατζέντης εδώ είναι ένας Έλληνας, από τον οποίο αγοράσαμε 2 δίσκους με 15 P τον καθένα. Μας είπε ότι για εμπόρους θα μπορούσε να πουλήσει τους δίσκους με 13 P. Περιμένει σύντομα τους αραβικούς δίσκους.

Δεν θεωρούμε πολύ σοβαρό τον συγκεκριμένο ανταγωνισμό, για μας, αλλά όπως και να 'χει, θα μας υποχρεώνατε αν μας δίνατε όσες πληροφορίες έχετε για την εταιρεία αυτή.

Θα ήταν καλό επίσης αν μπορούσατε να μας ενημερώσετε σε τι λιανική, χονδρική και εμπορική τιμή πωλούνται οι δίσκοι Grammavox στην Αγγλία.

Σας ευχαριστούμε, εν αναμονή της απάντησής σας
Ο δ/της της Gramophone Co Ltd.»

Αν και δεν είναι πλήρως κατανοητό τι σημαίνει «δηλωθείσα

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΟΧΗ

Μέλις έφτασαν εξ Εγγράμης Πλάκες Φωνογράφου
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ, ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΕΝΙΚΑΙ

ΑΠΑΙΟΙ ΔΙΣΚΟΙ ΠΡΑΟΥΝΤΑΙ
ΑΝΤΙ 1 ΔΟΛΑΡΙΟΥ

12007 Μή σέ θίλω πιά. Α. Μελι-
(καύου-
12009 Μή σέ μαλώσει ή μένια σου.
12006 Πενήνια δίο.
12000 Νινόν ναντίνα.
12008 Ή νία παραμάνη.
12004 Ή νία Γουάνη.
12005 Ή Πηγαριώτισσα.
12007 Ραγολέτο.
12006 Έλα Ελα.
12008 Τόσσα.
12009 Ή Σαμουριώτισσα.
12011 Μή φόνη.
12010 Το Τολχαζιανότικον. Ο. Φω-
12015 Αραβικό.
12002 Ό Ιερός σπός.
12012 Σόλια μου πος.

ΑΡΜΕΝΙΚΑ
12045 Χρονός άπό.
12046 Ό αλιάρης Κατακωντής.

Ζητήσατε τόν τιμακατόλογόν
μας Έλληνικών και Τουρκικών δί-
σκων και φωνογράφων. Στείλατε
προκαταβολήν μαζί με την παραγ-
γήλειαν.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΑΣ ΑΝΘ ΕΝΝΕΑ ΠΛΑΚΑΣ \$19.⁹⁵

ODEON RECORD EXCHANGE
12 JEFFERSON ST.,
CHICAGO, ILL.

Το γράμμα του K. Vogel προς τα γραφεία της Gramophone Co. Στο Λονδίνο και δεξιά η διαφήμιση που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της Αμερικής «Εθνικός Κήρυκας» το 1916.

στο τελωνείο αξία των δίσκων», η λιανική τιμή πώλησής τους προκύπτει ότι ήταν 15 P(iasters?). Ηχολήπτης ήταν ο Harry Hinks(Hincks) Martin(1873-19**) και βοηθός του ο George Lawrence Holland(1878-1940). Ο Martin είχε εργαστεί σαν ηχολήπτης στην The Gramophone and Typewriter Co., από την οποία έφυγε στις αρχές του 1903. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για την μετέπειτα καριέρα του.

Στο περιοδικό «Talking Machine News», που κυκλοφόρησε τον Αύγουστο του 1911¹, δημοσιεύτηκε το παρακάτω κείμενο που έχει τον τίτλο «GRAMMAVOX»:

«Η παραπάνω λέξη μπορεί να υποδηλώνει στους μη μυημένους κάτι άλλο από αυτό που αντιπροσωπεύει - μια εταιρεία ηχογράφησης, αλλά ευτυχώς, η Grammavox είναι αρκετά γνωστή, αν και όχι όσο οικεία στους αναγνώστες μας.

Μέχρι σήμερα οι πωλήσεις της περιορίζονταν κυρίως σε χώρες του εξωτερικού, αλλά η εταιρεία έχει πρόσφατα τονώσει τις δραστηριότητές της στην εγχώρια αγορά και διαπιστώνουμε ότι οι προσπάθειές της προς αυτή την κατεύθυνση αποδείχθηκαν επιτυχημένες. Οι δίσκοι Grammavox είναι διπλής όψεως, διαμέτρου 10 ιντσών, πωλούνται στη λαοφιλή τιμή της μισής κορώνας και είναι προσαρμόσιμοι για χρήση σε κάθε μηχανήμα. Υπό την αιγίδα της Sound Recording Co. Ltd., εξ ολοκλήρου αγγλικών συμφερόντων, η ποιότητα των δίσκων έχει ανέλθει σε υψηλό βαθμό τελειότητας ως προς τον τόνο, τον ήχο, τους τίτλους και τους καλλιτέχνες. Το εκτεταμένο τους ρεπερτόριο περιέχει τις περισσότερες από τις πιο δημοφιλείς σύγχρονες κυκλοφορίες από τον κόσμο της κλασικής, συναισθηματικής, περιγραφικής, serio-comic, κωμικής και άλλης μουσικής, για να μην αναφέρουμε το σπέσιαλ «badget» των ελληνικών τραγουδιών, από τους Μ. Μελετζιάνο και Δ. Πρωτοκλέων».

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, ηχογραφήθηκαν εκτός των άλλων και ελληνόφωνοι δίσκοι, στο διάστημα μεταξύ Μαΐου 1910 και Αυγούστου 1911, τουλάχιστον.

Σε άλλο άρθρο με τίτλο «Round the World for Records. A Recording Expert in the Land of the Rising Sun» που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Talking Machine News τον Ιανουάριο του 1914², αναφέρεται ότι το 1910, ο George Lawrence και ο Harry Martin ταξίδεψαν σε Αίγυπτο, Συρία, Τουρκία, Ελλάδα και Αλβανία, προκειμένου να κάνουν ηχογραφήσεις. Δεν τεκμηριώνεται όμως με κάποιες λεπτομέρειες αυτή η πληροφορία.

Προς τα τέλη του 1912, ο George Holland εργάστηκε για τρεις μήνες στην εταιρεία δίσκων Nipponophone Co. (αντιπρόσωπο της εταιρείας δίσκων Columbia Phonograph Co., New York στην Ιαπωνία) Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους επιβιβάστηκε στο SS Carmania στο Λίβερπουλ και έφτασε στη Νέα Υόρκη τον Ιανουάριο του 1913. Εγκαταστάθηκε οριστικά στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου ασχολήθηκε με την κυκλοφορία δίσκων στην Άνω Ανατολή³. Προκύπτει λοιπόν ότι προς το τέλος του 1912, αποχώρησε από την εταιρεία και αφήνουμε ανοιχτό το ενδεχόμενο να ηχογράφησε μέχρι τότε και άλλους ελληνόφωνους δίσκους.

Τελικά, δεν υπάρχουν προς το παρόν άλλα στοιχεία, για το πόσες περιοδείες έκαναν οι ηχολήπτες μηχανικοί της εταιρείας The Sound Recording Co. Ltd. στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι ελληνόφωνοι δίσκοι όμως της The Sound Recording Co. Ltd., συνέχισαν να κυκλοφορούν και μάλιστα στην Αμερική. Αυτό προκύπτει από μία διαφήμιση που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Αμερικής «Εθνικός Κήρυκας» το 1916⁴. Απ' την διαφήμιση αυτή και μια λίστα που ο ερευνητής Frank Andrews έστειλε στον Hugo Strötbbaum, συντάχτηκε ο παρακάτω κατάλογος:

Αρ. καταλόγου	Τίτλος τραγουδιού	Εκτελεστής
13006	Έλα έλα	Α. Μελιτσιάνος
13008	Τόσκα	Α. Μελιτσιάνος
12097	Δεν σε θέλω πια	Α. Μελιτσιάνος
12099	Μη σε μάλωσε η μαμά σου	Α. Μελιτσιάνος
12098	Οι φίφτυ τού	Α. Μελιτσιάνος

13000	Νινόν Νινέτα	Α. Μελιτσιάνος
13003	Η νέα παραμάνα	Α. Μελιτσιάνος
13004	Η νέα γυναίκα	Α. Μελιτσιάνος
13009	Η Σμυρνιοπούλα	Α. Μελιτσιάνος
13011	Μη φύγεις	Α. Μελιτσιάνος
13005	Η Πριγκιπιώτισσα	Α. Μελιτσιάνος
13007	Ριγολέτο	Α. Μελιτσιάνος
13002	Ο γέρο-Δήμος	Δ. Πρωτοκλέων
13012	Σου 'πα μου 'πες	Δ. Πρωτοκλέων
13010	Το ταμπαχανιώτικο	Δ. Πρωτοκλέων
13013	Αραβικόν	Δ. Πρωτοκλέων
12065	Χρυσός αετός	Σερ. Ιωακείμ
12066	Ο κλέφτης Κατσαντώνης	Σερ. Ιωακείμ

Από τα στοιχεία του καταλόγου προκύπτει ότι όλα σχεδόν τα τραγούδια που περιέχει, ήταν επιτυχίες της εποχής και ότι έχουν ηχογραφηθεί και από άλλες εταιρείες δίσκων. Ο Αντώνης Μελιτσιάνος ήταν πολύ γνωστός τραγουδιστής της Κωνσταντινούπολης, με μεγάλη συμμετοχή στην δισκογραφία. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι τουλάχιστον αυτά που τραγούδησε ο τελευταίος, ηχογραφήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Είναι εντελώς άγνωστοι οι άλλοι δύο τραγουδιστές Δ. Πρωτοκλέων και Σεραφείμ Ιωακείμ. Δεν μπορούμε συνεπώς να προσδιορίσουμε

με σιγουριά, για τον τόπο ηχογράφησης των έξι τραγουδιών που ηχογράφησαν οι δύο τελευταίοι. Πιθανότατα είναι η Κωνσταντινούπολη γιατί, αν το συνεργείο ηχογράφησης είχε πάει και στην Αθήνα, εύλογο θα ήταν να ηχογραφούσε εκεί περισσότερα τραγούδια. Δεδομένης όμως της υπάρχουσας αναφοράς ότι πήγε σε Ελλάδα και Αλβανία, δεν μπορούμε να το αποκλείσουμε. Άλλο σημείο που πρέπει να σημειωθεί εδώ είναι το ότι, τα δύο τραγούδια του Σεραφείμ Ιωακείμ, αν και στην διαφήμιση είναι χαρακτηρισμένα σαν «Αρβανίτικα», εν τούτοις είναι ελληνόφωνα.

Αυτές ήταν οι ελληνόφωνες ηχογραφήσεις της εταιρείας «Grammavox Record», που έγιναν κάπου μεταξύ 1910 και 1912. Απομένει στο μέλλον να προσδιοριστούν ακριβέστερες ημερομηνίες ηχογράφησης και άλλα τραγούδια που πιθανόν να ηχογράφησε.

Ευχαριστούμε τον Hugo Strötbbaum για την ευγενική παραχώρηση του συνόλου σχεδόν των πληροφοριών, την Βούλα Γαλανού για την έρευνα στο διαδίκτυο και την «ανακάλυψη» της διαφήμισης του 1916 και τέλος τον Νίκο Τσολάκη, για την μετάφραση των αγγλόφωνων κειμένων. ■

1. Περιοδικό Talking Machine News Vol III, No 123, Αύγουστος του 1911.
2. Περιοδικό Talking Machine News, Ιανουάριος 1914.
3. Άρθρο του Frank Andrews για την Grammavox Record στο περιοδικό Talking Machine Review τεύχος 100, καλοκαίρι 1999.
4. Εφημερίδα της Αμερικής «Εθνικός Κήρυκας». Φύλλο της 4ης Ιουνίου 1916.